

קידושין לה

ראש השנה תשפ"ד

משה שווערד

1. חזושי הרמב"ן על מסכת קידושין דף לד/ב

הא דאקשינן ותו מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות מנ"ל, משום דליכא למימר מדמצות עשה שהזמן גרמא פטורות מכלל שאין הזמן גרמא חייבות אלא היכא דאיכא היקשא כדלקמן, אבל השתא דגמרינן במה מצינו ליכא למיגמר אלא לחדא ולא דייקנין מיני' מדהא [וכו'], ובמסקנא דלקמן לר' יהודה ה"ג בנוסחא ריחא משום דהוה מצה ושמחה והקהל, ותלמוד תורה ופריה ורביה ופדיון הבן, שלשה כתובים הבאים כאחד:

2. ריטב"א על קידושין דף לה/א

הוקשה כל התורה כולה לתפילין וכו' ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מכלל דמצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות. איכא דקשיא ליה מאי שנא הכא דגמרינן חיובא לשלא הזמן גרמא מכלל פטורא דהזמן גרמא ומאי שנא לעיל דאע"ג דגמרינן פטורא לשהזמן גרמא אצטרכינן למיגמר חיובא לשלא הזמן גרמא ממורא ולא גמרינן לה מכלל פטורא דשהזמן גרמא, ומפרקי לה דלעיל דהוה גמרינן במה מצינו אין לנו אלא מה שלמדנו בלבד ואין לנו ללמוד חיוב מכלל פטור, אבל הכא דגמרינן בהיקשא מכיון דחזינא דהני איתקוש לתפילין ואידך לא איתקש שמעינן דמאי דאיתקש הוי כתפילין ואידך דלא איתקוש לא הוי כתפילין, ונכון הוא...

3. פני יהושע על קידושין דף לד/ב

גרמא ותו מצות עשה שלא הזמן גרמא מנ"ל דחייבות. ולכאורה יש לדקדק מהיכא תיתי דפטורי דהא ממאי דאשכחן שני כתובים במצות עשה שהזמן גרמא לפטור במצות עשה דעלמא אכתי לא ידעינן אלא מצות עשה שהזמן גרמא דלא חשיבי כי הנך דתדירין ומצויין כדמשמע בכולה סוגיא תו קשיא לי דמצות עשה שאין הזמן גרמא איכא למילף בק"ו ממצה והקהל וליכא למימר תפילין וראיה יוכיח דמה להנך שהזמן גרמא ואפשר דהשתא נמי מסיק אדעתא דאיכא למילף טפי מתלמוד תורה לפטורא כדמקשה בסמוך ועוד י"ל דהשתא משמע ליה דאין לחלק כלל במצות עשה דבכולהו איכא למימר דפטירי מדאיצטריך קרא בלא תעשה דחמירי מעשה כדאמרינן פ"ק דיבמות [דף ז' ע"א]:

4. תוספות מסכת קידושין דף לד עמוד ב ד"ה ונילף מת"ת

ונילף מת"ת - ואם תאמר אדרבה אית לן למילף ממורא לחיוב דהא אמר פ"ק דיבמות (דף ח.) כל היכא דאיכא לאקושי לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן [1] ואמר הר"ם דמסברא דמת"ת איכא טפי למילף כיון דאשכחן דנשים פטורות ממצוה יקרה וחביבה כת"ת דין הוא שיהו פטורין בכל השאר שלא הזמן גרמא [2] ע"ל דסברא הוא למילף טפי מת"ת ממורא דשאני אב ואם דהוקש כבודם לכבוד המקום ואין למילף שאר מצות מינה [3] ע"ל דאין סברא לומר נילף ממורא דמורא נמי לפעמים דאינה חייבת היכא דרשות אחרים עליה כדאמרינן (לעיל דף ל:) אשה אין סיפק בידה לעשות.

5. ספר קהלות יעקב (חלק ז סימן ט)

וכן מצות ת"ת כיון שלא נתנה בו תורה שיעור, הוא כפי יכלתו ועל זמן שהוא אנוס מללמוד אינו בגדר מבטל מצוה באנוס, אלא זהו גבול חיובו עד כמו שאפשר לו. ... והנה הא דעוסק במצוה פטור ממצוה היינו משום ששניהם חיוב עליו ואין דוחין זה מפני זה, אבל ת"ת אחרי דיש עליו חיוב המצוה מחשב אנוס מת"ת ואין עליו חיוב ת"ת כלל אשעה זו, משא"כ בשאר מצוות שגם אם ידחו מפני האנוס או מפני שעסוק בשאר מצוה מ"מ חיובא לא פקע ולכן מבטלין ת"ת בשביל מצוה שא"א לעשות ע"י אחרים

6. ספר קובץ הערות - הוספות

ומ"ש הרמב"ם "וכ"ש בתלמוד תורה", ומאי כ"ש. נראה דהא דצריך לבטל מת"ת בשביל קיום מצוה, אין הטעם משום דמצות ת"ת נדחית מפני קיום מצוה, דהא מצות ת"ת גדולה מכל המצוות, אלא דכמו שמותר לבטל ת"ת מפני דרך ארץ וכל צרכי אדם ההכרחיים, ומשום דחיוב ת"ת אינו חלה על האדם אלא בשעה שהוא פנוי ובטל מעשיית צרכיו, דקרא כתיב ואספת דגנך [ברכות ל"ה ע"ב], אבל בשעה שהוא צריך לעשות מלאכתו, אז אינו מחויב כלל בת"ת, ה"נ אם הוא צריך לעסוק במצוה, לא גרע משאר צרכי האדם, שאז אינו מחויב כלל בת"ת, אבל במצוה שאפשר לקיימה ע"י אחרים, וכן אם אפשר לו לקיימה לאחר זמן, לא פקעה ממנו מצות ת"ת, וכיון דחיובא דת"ת רמי עליה, ממילא הוא פטור מן המצוה, וכ"ש הוא, דמצות ת"ת בשעה שהוא מחויב בה אינה נדחית מפני שום מצוה, דהיא חמורה מכל המצוות....

7. משך חכמה על בראשית פרק ט פסוק ז

(ז) פרו ורבו וכו' - לא רחוק הוא לאמר הא שפטרה התורה נשים מפו"ר וחייבה רק אנשים כי משפטי ה' ודרכיו דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ולא עמסה על הישראלי מה שאין ביכולת הגוף לקבל, ומכל דבר האסור לא מנעה התורה בסוגה ההיתר כמו שאמרו פרק כל הבשר (חולין קט סע"ב) ומשום זה לא מצאנו מצוה להתענות רק יום אחד בשנה וקודם הזהירה וחייבה לאכול, וכן לא מנעה המשגל מכל בריה לבד ממשה רבינו (שבת פז) לפי שלא היה צריך לגודל מעלתו ולזהירות גופו ויותר מזה במלחמה בעת הנצחון לגודל החום והרחבת הלב ידע אל דעות כי אז לא יתכן לעצור בעד הרוח בעת חשקו באשה יפ"ת והתירה התורה יפ"ת א"א וכמאמרם (קדושין כא סע"ב) לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר וכבר האריך בזה מחבר אחד, ומצאנו איך היה זאת לאבן פינה לאבות הקבלה שפטרו מיכוס מי שמתו בניו אח"כ משום דרכיה דרכי נועם (יבמות פז:) וא"כ נשים שמסתכנות בעיבור ולידה ומשום זה אמרו מיתה שכיחא עיין תוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה שכיחא לא גזרה התורה לצוות לפרות ולרבות על אשה. וכן מותרת לשתות כוס עיקרין וכעובדא דיהודית דביתהו דר"ח סוף הבא ע"י רק לקיום המין עשה בטבעה שתשוקתה להוליד עזה משל איש (עיין ב"מ פד רע"א ורש"י ד"ה כי כאיש לשון אחר וכו') ומצאנו לרחל שאמרה (בראשית ל) הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי ובזה ניחא הך דאמר רב יוסף סוף פרק הבא ע"י דאין נשים מצוות בפו"ר מהכא אני אל שדי פרה ורבה (בראשית לה, יא) ולא קאמר פרו ורבו, (בראשית א, כח) היינו דבאדם וחוה שבירך אותן קודם החטא שלא היה צער לידה היו מצוות שניהם בפו"ר ואמר להם פרו ורבו אבל לאחר החטא שהיה לה צער לידה (בראשית ג, טז) והיא רוב פעמים מסתכנת מזה עד כי אמרו (נדה לא:) אשה נשבעת שלא תזדקק כו' לכן בנח אף דכתיב ויאמר להם פרו ורבו הלא כתיב קודם ויברך את נח ואת בניו אבל נשיהם לא הזכיר שאינם בכלל מצוה דפו"ר, וביעקב קאמר פרה ורבה (בראשית לה, יא) וזה נכון, ובמהרש"א סנהדרין נ"ח (נט: סד"ה גמרא והרי פ"ו) הניח זה בוויש ליישב וכוון לזה ודו"ק.

עוד יתכן לאמר בטעם שפטרה התורה נשים מפו"ר משום דבאמת הלא הטביעה בטבע התשוקה ובנקבה עוד יותר כמו שאמרו (קדושין ז) טב למיתב טן דו וכו', ודי במה שהיא מוכרחת בטבע ...

8. בענין: "ה"א איש דסיפק בידו לעשות אין אשה דאין סיפק בידה לעשות לא וכיון דאין סיפק בידה לעשות לא תתחייב כלל"

• עיינ מראה מקומות ריש לד. לגבי טעם הפטור במצות עשה שהזמן גרמא

9. ריטב"א על קידושין דף לה/א

הוקשה כל התורה כולה לתפילין וכו' ומדמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מכלל דמצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות. איכא דקשיא ליה מאי שנא הכא דגמרינן חיובא לשלא הזמן גרמא מכלל פטורא דהזמן גרמא ומאי שנא לעיל דאע"ג דגמרינן פטורא לשהזמן גרמא מצרכינן למיגמר חיובא לשלא הזמן גרמא ממורא ולא גמרינן לה מכלל פטורא דשהזמן גרמא, ומפרקי לה דלעיל דהוה גמרינן במה מצינו אין לנו אלא מה שלמדנו בלבד ואין לנו ללמוד חיוב מכלל פטור, אבל הכא דגמרינן בהיקשא מכיון דחזינא דהני איתקוש לתפילין ואידך לא איתקש שמעינן דמאי דאיתקש הוי כתפילין ואידך דלא איתקוש לא הוי כתפילין, ונכון הוא, ומסתבר לי למימר דהכא לאו מהיקשא דרשינן לגמרי אלא מכיון דאיתנן לעיל למיגמר במה מצינו ולא מכרעא מילתא שפיר אי גמרינן שהזמן גרמא מתפילין לפטורא או ממצה לחיובא, ואי גמרינן

שלא הזמן גרמא ממורא לחיובא או מתלמוד תורה לפטורא למאן דאית ליה שני כתובין הבאין כאחד מלמדים, אתיא היקשא ומכרעא דאית לן למיגמר שהזמן גרמא מתפילין לפטורא ושלא הזמן גרמא ממורא לחיובא:

10. תוספות מסכת קידושין דף לה עמוד א ד"ה מכלל דמ"ע

מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות - [1] פי' בקונטרס מדאיצטריך קרא להיקישא למיפטר נשים מזמן גרמא מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות פירוש דאי ה"א פטורות אמאי איצטריך הקישא דתפילין למיפטר נשים מזמן גרמא בלאו הכי נמי הוה ידעינן השתא כשלא הזמן גרמא נשים פטורות כ"ש דזמן גרמא ולא נהירא דהיכי מצי שתיק מהקישא דתפילין אדרבה אי שתיק מיניה הוה ילפינן ממצה והקהל דמ"ע שהזמן גרמא דנשים חייבות [2] לכך פירש ר"י מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא נשים חייבות דאי פטורות הוה ליה למיכתב הקישא דתורת ה' בפ"ך על ת"ת או על פדיון הבן להיקישא אליו ולומר כי היכי דנשים פטורות מתלמוד (א) או מפדיון דהיינו מ"ע שלא הזמן גרמא ה"נ פטורות מכל מ"ע שלא הזמן גרמא כמו דמקיש לפטור דהזמן גרמא לתפילין אלא ש"מ מדכתב האי היקישא לתפילין דהוי הזמן גרמא מכלל דשאר מצות עשה שלא הזמן גרמא חייבות.

11. ריטב"א על קידושין דף לה/א

ופרכינן ולרבי מאיר דאמר תפילין מצות עשה שלא הזמן גרמא מאי איכא למימר. [1] יש מפרשים דלרבי מאיר נשים חייבות בתפילין, ולא נהירא דאם כן מאי קושיא דהא גמרינן לרבי מאיר נמי מצות עשה שלא הזמן גרמא לחיובא כתפילין ומכלל דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, וליכא בין הא דרבי מאיר לאוקימתא דידן אלא בענין תפילין בלחוד דלדין פטורות ולרבי מאיר חייבות אבל בשאר מצות ליכא הפרישא, ואנן בשאר מצות קיימינן השתא היכי דיינינן להו, [2] אבל הנכון דלרבי מאיר נמי תפילין נשים פטורות דגמר מתלמוד תורה דאיתקוש בפרשה ראשונה ובפרשה שניה, והשתא פרכינן שפיר דלדידה הוי דינא דשאר מצות היפך משנתינו דמצות עשה שלא הזמן גרמא נשים פטורות כתפילין ומינה דמצות עשה שהזמן גרמא נשים חייבות:

12. נחלת משה

ושלשה כתובים כנאים כאחד אין מלמדין: דכוא סוצר
דנשי כתובים יכול להיות שהתורה ראתה לחזק
את הדין לכן אמרה את זה פעמיים אבל שלשה פעמים לא
היתה צריכה לומר וכיון דאמרה שלשה פעמים ש"מ שרץ
באלו הדין כך ולא במקום אחר.

13. פני יהושע על קידושין דף לה/א

שם פיסקא וכל מצות לא תעשה מנא הני מילי. יש לדקדק מאי מקשה מג"ל ומהיכא תיתי דפטירי דהא ודאי ממצות עשה שהזמן גרמא ליכא למילף דשאני לא תעשה דחמירי כדאיתא בפ"ק דיבמות [דף ז' ע"א] הא דקי"ל אתי עשה ודחי לא תעשה לאו לא תעשה חמור מעשה כו' ובמסכת ברכות (דף כ' ע"א) נמי אמרינן דשב ואל תעשה שאני וא"כ משמע דלא תעשה דאיכא מעשה חמיר טפי, אלא דנראה דמקשה מנא הני מילי משום דבכמה מצות לא תעשה וברובן כתיב בהו בני ישראל ואיכא למידרש בנים ולא בנות כדאיתא לקמן גבי סמיכה ומש"ה איצטריך קרא דהושו ועיין מה שאכתוב בזה לקמן גבי סמיכה:

• ספר דברים פרק יג

(יד) יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את יושבי עירם לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעתם:

• גור אריה על דברים פרק יג פסוק יד

[יג] אנשים ולא נשים. ואין לומר דבר הכתוב בהוה, שהם דרכם להסית, דכאן כבר כתיב "בני בליעל", ולא הוצרך למכתב "אנשים", אלא לדיוקא דרשא הוא (כ"ה ברא"ם). ועוד, דבכל התורה בעינן קרא

לרבות נשים כאנשים לענין עונשין, דילפינן מדכתיב (ר' במדבר ה, ו) "איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם", השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, כדאיתא בבבא קמא בפרק שור שנגח. וכאן לא איירי לענין עונשין של אשה, רק לענין עיר הנדחת, ובהאי גוונא אין לנו שום כתוב להשוות אשה לאיש. וכבר כתבנו זה בפרשת אמור (ויקרא פכ"א סוף אות ב) ובשאר דוכתיה:

• **משך חכמה על במדבר פרק ל פסוק ד**

והא דבעי לרבות אשה לבל תאחר, אע"ג דאיתקשו לכל מצות ל"ת שבתורה, [רק היכא דכתיב בהדיא איש כמו גבי כל יחל בעי רבוי כמוש"כ תוס' ב"ק ט"ו] (ד"ה השוה), נראה דסד"א משם דאכתי לא שמע אב או בעל, והו"א דתמתין עד שיבוא וישמע אב או בעל ויפר, א"כ כאן דיוכל להיות ע"י המתנה הפרה בע"כ, א"כ אינה עוברת בבל תאחר, לכן קמ"ל דעוברת על ב"ת ואף אם מעקר עקר ג"כ עוברת כ"ז שלא שמע, וכש"כ דקיי"ל מיגז גייז בנזיר.

14. המקנה מסכת קידושין דף לה עמוד א

בגמרא השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכו'. **יש לדקדק דהוי ליה למימר לכל אזהרה שבתורה או לכל ל"ת.** ותו יש לדקדק דהאיך נלמד מהכא עונשין דהיינו שמצוין הב"ד לקיים בהם העונשין האמורין בתורה דהא בקרא לא נזכר עונש אלא שהושוו לכל חטא. ודוחק לומר כיון דכתיב בההוא פרשתא אשם גזילה וחומש דהוי ל' כפרה ילפינן מינ' לכל עונשין דהם נמי באין לכפרה. ולכאורה ה' נראה דלאזהרה בכל לאוין לא צריך קרא דהא אמרינן לעיל דהא דלא ילפינן מ"ע שהז"ג ממצה דחייבת מכל שישנו בבל תאכל חמץ משום דהוי מצה והקהל שני כתובים הבאים כאחד וא"כ כיון דאמרינן בפסחים וביומא דנשים חייבות בבל תאכל חמץ מכל אוכל מחמצת נילף מינ' לכל הל"ת שבתורה...

15. דבר יעקב מסכת קידושין דף לה עמוד א

ה' רד"ה לכל עונשין - ולאויין עונשין מלקות הן - התורא"ש מבאר שכוונת רש"י דמכאן המקור של המשנה שנשים חייבות בל"ת. ומקשה המנ"ח [מצוה ח - ד] דא"כ מנ"ל שנשים חייבות בלאו שאין בו מעשה או לאו הניתק לעשה שאין בהם עונש מלקות. ובשלמא לאויין שלא הזמן גרמן נשים חייבות דלא גרע מעשה, אבל לאויין שהזמן גרמן היכא דליכא מלקות מנ"ל דחייבות, ומסתפק המנ"ח דשמא באמת פטורות. הפמ"ג [פתיחה הכוללת ח"ב אות יד] מדייק מדברי רש"י כאן שנשים פטורות מלאו שאין בו מעשה, ומקשה דמרש"י יבמות [פד: ד"ה עונשין] לא משמע כן. ומדברי התוס' [לעיל לד א] מוכח שנשים חייבות בלאו דמעקה והשבת אבידה אף שאין בהן מעשה. ומבאר שם העצמ"י אף על פי שבמעקה ליכא חיוב מלקות מ"מ עונש מלקות יש להן, כלומר עונש מלקות בידי שמים יש להן. וכ"כ בגליוני הש"ס [לר"י ענגיל] בשם התשב"ץ.

16. תוספות מסכת קידושין דף לה עמוד א ד"ה משום כפרה

משום כפרה חס רחמנא עליה - וא"ת כ"ש דאם לא נכתבה חס עליה טפי דאין עליה לא עונש ולא חטא וי"ל דמכל מקום איצטריך כפרה היכא דכתיב בה עונש לנשים בהדיא כגון גבי עריות.

• **רש"י על קידושין דף לה/א**

תד"ה משום כפרה. וי"ל דמ"מ כו' היכא דכתב בה עונש כו'. ק"ק דהא יליף מינ' דהשוה כו' לכל עונשים אפי' במקום דלא כתב בה עונש לנשים:

=====

17. תוספות מסכת קידושין דף לה עמוד ב ד"ה איש דבר

איש דבר מצות הוא אין אשה לא - ולא דוקא דהא איתקש עבד לאשה לחייבו במצות כאשה דגמר (בחגיגה דף ד.) לה לה מאשה אלא הכי קאמר אינה חייבת כל כך כמו איש.

18. חדושי רע"א על קידושין דף לה/ב

תוד"ה איש דבר מצוה וכו' ולא דוקא דהא איתקש עבד לאשה. לא זכיתי להבין פשט דבריהם וכי צריכין לראי' מחגיגה דנשים חייבות במצות הא זה מפורש במשנתנו דמ"ע שאהז"ג נשים חייבות ומאי נדע יותר מהך דחגיגה, וה' יאיר עיני.

19. ספר המצות להרמב"ם - מצות לא תעשה - מצוה מג

מצוה מג - שהזהירנו מהעביר שער הצדעים והוא אמרו ית' לא תקיפו פאת ראשכם והאזהרה מזה גם כן שלא נתדמה לעובדי ע"ז כי כן היו עושין כומרי ע"ז שהיו מגלחין שער הצדעים לבד ולכן הוצרכו שיבארו במסכת יבמות ואמרו הקפת כל הראש שמה הקפה כדי שלא תאמר כי תכלית מה שישמר הוא גלוח הצדעים והניח שאר השער כמו שיעשו כומרי ע"ז אמנם כשיגלח הכל אין בזה דמיון בהם הנה הודיענו שאינו מותר לגלח הצדעים בשום פנים לא ביחוד ולא עם הראש וחייב מלקות על כל פאה מהם והוא חייב שתיים אם גלח כל ראשו והראוי שלא נמנה זה שתי מצות ואף על פי שהוא לוקה שתיים לפי שאין בהם שתי לשונות תחת לאו אחד כי הוא אילו אמר לא תקיפו פאת ראש מימין ופאת ראש משמאל ומצאנום חייבו עליהם שתיים אז היה אפשר לומר שימנו שתי מצות אמנם בהיותו מלה אחת וענין אחד הנה הוא באמת מצוה אחת ואף על פי שבא בפירוש שלא זו כולל חלקים רבים מתחלפים מן הגוף ושהוא חייב על כל חלק מהם ביחוד הנה לא יחייב זה שיהיו מצות הרבה וכבר התבארו משפטי מצוה זו בסוף מכות ומצוה זו אין הנשים חייבות בה:

20. ספר החינוך - מצוה רנא

משרשי המצוה, כדי להרחיק ממנו ולהשכיח מבין עינינו ומכל מעשינו כל ענין עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה, ובאה האזהרה מפורשת בדבר שיעשו לה בני אדם בגופותם, מפני שהיא למזכרת עוון תמיד אחר שהיא דבר קבוע בגוף. ומפני שזה מעקרי טעם המצוה, היו צריכין זכרונם לברכה שיבארו כי הקפת כל הראש גם כן בכלל הלאו, שלא תאמר שתכלית מה שנאסר כדי שלא נדמה להם והם לא יגלחו כל הראש כולו, למדונו שגם זה בכלל האיסור הוא, כמו שבא ביבמות שאמרו שם [ה' ע"א] הקפת כל הראש שמה הקפה. ואפשר כי התורה אסרה הכל משום דומה לדומה:

21. טור יו"ד סימן קפא

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עכו"ם ע"כ וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות כי מצות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן ...

22. בית יוסף על יו"ד סימן קפא

הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם. בסוף הלכות עבודה זרה (פי"ב ה"א, ז). ומה שאמר רבינו וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות וכו'. דבריו מבוארים שדעתו לחלוק על הרמב"ם למה לו לבקש טעם מדעתו לשום מצוה שנראה שאילו לא היו יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשותן ואין הדבר כן כי מצות מלך הם עלינו ואף אם לא נדע טעמן אנו מצווים לעשותן ואני אומר דחס ליה להרמב"ם מלמיסבר הכי ומי יחוש לכבוד התורה והמצות יותר ממנו ודבריו בסוף הלכות מעילה (פ"ח ה"ח) יוכיחו וכיוצא בהם כתב בסוף הלכות תמורה (פ"ד הי"ג) ובסוף הלכות מקואות (פי"א הי"ב) ומשם נתבונן שדעתו ז"ל לומר שאע"פ שכל חוקי התורה גזירות מלך הם מכל מקום כל מה שנוכל לבקש לו טעם נאמר בו טעם וכרבי שמעון דדריש טעמא דקרא (קידושין סח ע"ב) (א) ומה שלא נמצא לו טעם נייחס הדבר לקוצר השגתינו ואנו חייבים לקיימם כמו המצות שנודע טעמם כי גזירות המלך הם עלינו ומכל מקום במצות האלו נראה לי שלא נתן בהם טעם הרמב"ם מדעתו אלא מדעת הכתוב שמצאן מוקפות מלפניהם ומלאחריהם ממצות הנאסרות משום חוקי הגוים שהרי כתוב לפנייהם לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא תעונו (ויקרא יט כו) ואחריהם כתוב ושרט לנפש וכתובת עקע (שם פסוק כח) והרי זה כמפרש שהקפת הראש והשחתת הזקן נאסרו מפני שהיו עושין כן עובדי עבודה זרה וכומריהם:

23. דרכי משה על יו"ד סימן קפא

ואני אומר ג"כ חס ליה לרבינו שיחשוד בכשירות כמו הרמב"ם למיסבר עליו שיסבור שאם לא יודעים טעם המצות לא היינו מצווים לעשות וגו' לא מצינו בשום חכם ישראל שיאמין בזה אלא הוא רק דרך הפוקרים בתורה שאין מאמינים רק מה שיסכים אליו השכל ולכן א"א שחשב רבינו זאת על הרמב"ם אלא מ"ש וזה אינו מפורש בו' ר"ל שלא נדרוש טעמיה דקרא לומר שאינו אסור אלא בדרך שעשו עובדי כו"ם וכומריהם אבל בכל ענין אסור הואיל ואין הטעם מפורש במקרא אין להתיר במקום שאין הטעם שייך זהו נ"ל בדעת רבינו לא כמה שחשב עליו החכם בעל ב"י כי פירש דבריו בענין שאינו כדי שיוכל להשיג עליו:

24. טורי זהב על יו"ד סימן קפא

(א) פאות הראש כו'. זה לשון הטור כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושין כן עובדי כוכבים וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים טעם למצות כו' ונראה דבזה חולק עם הרמב"ם דהרמב"ם תלה דין זה בעובדי כוכבים שהוא חוק שלהם וא"כ יש לפעמים היתר משום שלום מלכות כמו שמצינו בסי' קע"ח סעיף ב' ועל זה כתב הטור שהרי אינו מפורש שזה יהיה משום חקות עובדי כוכבים ולא מצינו היתר משום שלום מלכות אלא באיסור משום חקות עובדי כוכבים וכ"ת כיון שאין אנו יודעין טעם אחר למצוה זו ממילא הוה כמפורש זה אינו דהא אין אנו צריכין לידע טעם למצות כו' כן נ"ל ביאור דבריו ולא כמ"ש ב"י דלדעת הטור אליבא דרמב"ם אין אנו צריכין לקיים המצוה כל שאין אנו יודעין הטעם ח"ו שהטור יחשוב כן בדעת הרמב"ם:

25. דבר יעקב מסכת קידושין דף לה עמוד ב

הפ"ת [סימן קפא - א] מביא תשובת הפנים מאירות והמנ"ח [מצוה רנא - א] מביא המשנת חכמים שהשיגו על מה שהט"ז מתיר לפי הרמב"ם, וכתבו שא"א להתיר משום שלום מלכות איסור שמפורש בתורה, ורק חוקות הגוים שאינו מפורש בתורה מסרן הכתוב לחכמים והם התירו לקרובי מלכות.

26. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק יב

(א) אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושין עובדי כוכבים שנאמר לא תקיפו פאת ראשכם וחייב על כל פאה ופאה לפיכך המגלח שני צדעיו אפילו בבת אחת והתראה אחת לוקה שנים אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שיער כל הראש ואחד המגלח כל הראש כאחד לוקה הואיל וגילח הפאות במה דברים אמורים באיש המגלח אבל איש המתגלח אינו לוקה אלא אם כן סייע למגלח והמגלח את הקטן לוקה. [השגת הראב"ד - ד] אבל איש המתגלח אינו לוקה אא"כ סייע למגלח א"א אע"פ שאינו לוקה כיון שמדעתו עשה עובר בלאו]:

27. ריטב"א על קידושין דף לה/ב

איבעית אימא סברא דהא לית לה זקן. פירוש דקרא כתיב לא תקיפו פאת ראשכם ואחד ניקף ומקיף במשמע דלהכי כתיב רחמנא בלשון רבים כדכתב הראב"ד במסכת מכות, ואע"ג דאסיק רב אשי התם דאין הניקף לוקה, ממלקות לחוד מעיט ליה משום דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אבל לא ממעיט מלאו וזימנין דלוקה כשעושה מעשה שמסייע או שמקיף עצמו כדאיתא התם בהדיא, וכיון דקרא דלא תקיפו קאי אלקיף וניקף ואין אשה בדין ניקף דהא לית לה זקן ליתא נמי אפילו במקפת לאחרים, וזה נכון:

28. תוספות מסכת קידושין דף לה עמוד ב ד"ה הרי הוא

הרי הוא כזקן לכל דבריו - וא"ת ואיך תמצא זקן בסריס והרי מי שאין לו זקן אחד מסימני סריס ואמרינן בסריס עד שיהיו בו כולן וי"ל כגון שהביא זקן אחר רוב שנותיו דכה"ג סריס הוא כדאמר פ' יוצא דופן (נדה דף מז). דכי לא נולדו בו סימני סריס הוה קטן עד רוב שנותיו ובהגיע לרוב שנותיו הוה גדול והוה סריס.

29. ריטב"א על קידושין דף לה/ב

הא דאמרינן זקן האשה והסריס. דמשמע דסריס יש לו זקן ואילו בעלמא (יבמות פ' א') מניין בסימני סריס שאין לו זקן, איכא למימר דהא בסריס אדם וההיא בסריס חמה ואפילו סריס חמה נמי משכחת לה דיש לו זקן לאחר עשרים שנה:

30. דבר יעקב מסכת קידושין דף לה עמוד ב

ב. התוס' יבמות [דף פ: מובא במהרש"ל] והתורא"ש כאן מתרצים שהא דאמרינן בסריס עד שיהיה בו כולן מיירי עד בן עשרים, אבל כשמלאו לו כ' שנים ונמצאו בו כולן הרי זה סריס אף אם אח"כ יביא זקן, וכאן מיירי כגון שהביא זקן לאחר שהיה בן עשרים.

החזו"א [אה"ע סימן קכו - יא] מבאר שהתוס' כאן לא תירצו כן משום דס"ל דאפ' הביא אחר כ' כיון שאינו סריס אלא בכל סימני סריס [כולל שאין לו זקן] אמרינן דנתרפא וכעת אינו סריס.

31. דף על הדף מסכת קידושין דף לה עמוד ב

בגמ': לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל ולא איתנהו בהשחתה ליתנהו בהקפה.

בתוספת ברכה (קדושים יט, כז) ביאר לפי זה, למה בפסוק הזה נאמר בפאת הראש לשון רבים, ובפאת הזקן לשון יחיד (ובסמוך דרשה הגמרא דיוק זה), משום שסמוך לזה נאמר 'ולא תשחית את פאת זקנך', ודורשים, כל שישנו בציווי השחתת פאת הזקן ישנו בציווי הקפת פאת הראש, והנשים, כיון שבהן לא שייך ציווי פאת זקן אינן גם בציווי הקפת שער הראש, ולפי זה היה אפשר לדון, שאדם צעיר שאין בו חתימת זקן לא יהיה גם באיסור הקפת פאת הראש, לפיכך נאמר 'פאת ראשכם' לשון רבים, לומר לך בין זקן ובין צעיר.

=====

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת קידושין דף לה עמוד א

משום כפרה וכו'. איתא בחולין דבשכר עפר ואפר ניתן מצות אפר פרה ועפר סוטה ואימא כיסוי הדם ותירצה הגמ' דאין הנאה מהמצוה דרק אם שחט יכסה ולא מחויב לו כלום, משא"כ שתיים הראשונים דאפר פרה לולי זאת היה נשאר טמא וכן בסוטה היתה אסורה לבעלה. ולכאורה קשה הא איתא בסוטה דזהיתה לישראל לחוקת משפט דאת שישנו באפר פרה איתא בטומאה זו ולזה דליכא לאפר פרה ליכא טומאה, וא"כ הני מאי הוה להו באפר הא לולי אפר ליכא בהו טומאה וחזינא מזה דפגם טומאה איכא אפילו אין חלות טומאה דינית לטמא אחרים מ"מ פגם טומאה איכא ודאי וזה כוונת רש"י היה נטמא עולמית וכענין זה נראה הכא ע"פ הגמ' בסנהדרין דמ"מ פגם דחטא איכא כדלעיל. (א"ה. עי' אוהחה"ק ריש פ' חוקת).

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף יד עמוד א - הקדמה לסוגיא דר"ח סגן הכהנים

ונראה לקרב הענין שטומאה היא פגם בעצם גם בלא נפק"מ בדין בדרך אגב, דהנה בחולין פ"ח ע"ב אמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה, ומקשי הש"ס ולחשוב נמי עפר כיסוי הדם, ומשני התם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא. מבואר דבהא דאמר רבא. איכא הנאה מלבד המצוה, וגבי סוטה מבואר דכיון שקינא לה ונסתרה ואסרתה תורה וגם אם היא טהורה נחשבת טמאה, וע"י עפר שמערב במים ושותה נטהרת לבעלה ובזה הוי הנאה וגבי טומאה נמי כיון שנטמא ויכול להטהר ע"י אפר פרה אדומה הוי הנאה.

וקשה דהא אמרינן בנזיר ס"א ע"ב דעכו"ם אינם מקבלים טומאה ממת דדרשינן והזה הטהור על הטמא כל שיש לו טהרה יש לו טומאה וכל שאין לו טהרה אין לו טומאה, ועכו"ם אינם מקבלים הזאה כדדרשינן ביבמות ע"א ע"ב דכתיב בהזאת אפר פרה אדומה בני ישראל ולא עכו"ם. ומעתה יש להקשות מה קיבלו בני ישראל שכר בזכות אברהם אבינו שנטהרים באפר פרה אדומה הרי אם לא היתה טהרה שלא היה נאמר פרשת בג"י בהזאת אפר פרה הרי ממילא לא היתה טומאה, ומה הנאה בכך שנטמאים ויכולים להטהר, ואדרבה הרי עדיף שלא יטמאו מלכתחילה ולא יוצרכו ליטהר בהזאה. (כן הוקשה לי מעודי ואח"כ מצאתי שעומדים בזה).

ומבואר דטומאה הוא פגם בעצם וגם אם אין לו נפק"מ בדין כמו בעכו"ם שאינו מקבל טומאה ואינו גם מעביר הטומאה לאדם או דבר אחר מ"מ הוא טמא בלי נפק"מ לדינא. וזה השכר לבני ישראל שיוכלו להטהר מהטומאה להסירה כאילו לא נטמאו כלל. (עי' מ"ש בסוטה דף י"ז ע"א ובחולין דף פ"ח ע"ב) וזה

נידון הסוגיא דאין היתר להוסיף טומאה על קדשים ותרומה טמאים. דעצם הוספת טומאה הוי פגם יותר ואפשר שנאסר בדין משמרת.

3. בית הלוי על בראשית פרק לז פסוק לד

וישם שק במתניו. במדרש איכה (ב) על פסוק ישבו לארץ הביא המעשה בסנהדרין שהתירו לצדקיהו על מה שהשביעו נבוכדנצר וגזר נבוכדנצר והורידו לארץ. מיד העלו עפר על ראשם, הזכירו זכותו של אברהם שאמר (בראשית יח) ואנכי עפר ואפר, חגרו שקים התחילו להזכיר זכותו של יעקב שנאמר וישם שק במתניו. ולכאורה אינו מובן וכי לא מצאו זכות אחר ביעקב להזכירו רק הא דוישם שק במתניו והתאבל עבור יוסף. רק יובן דהנה עתה כשהגיע להם עונש עבור שהתירו לצדקיהו הנדר התבוננו שנחשב להם זה לחטא הגם דהתירו לו משום דבר מצוה וכמו שכתב הר"ן במסכת נדרים (דף ס"ה) או משום דהיה עליהם מצות צדקיהו ומ"מ הגיע להם מה שהגיע, וע"כ או משום דגם לדבר מצוה אין מתירין אלא בפניו או אפשר דשאני שם דהיה שם חילול השם לגבי נבוכדנצר שסבר שצדקיהו עבר על השבועה, ועכ"פ יהיה מאיזו טעם שיהיה הרי הגיע להם לבסוף צער ע"י התרתם. ועל כן התחילו להזכיר זכותו של יעקב. דהנה כל ריבוי הצער שנצטער יעקב אבינו על יוסף לכאורה אינו מובן כלל, ועיין במדרש (ב"ר פד כא) דמטרונא אחת שאלה על זה דביהודה כתיב ויתנחם וזה אביהם של כולם כתיב בו וימאן להתנחם, רק עיקר צערו היה על שחסר לו מניין י"ב שבטים דמנין זה הוא עיקר היסוד מכלליות אומה הישראלית, וז"ל המדרש פרשת ויצא (ב"ר פח יא) נטל יעקב י"ב אבנים אמר גזר הקב"ה שהוא מעמיד י"ב שבטים אברהם לא העמידן יצחק לא העמידן אני אם מתאחות שנים עשר אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד שנים עשר שבטים, וזהו היה כל תשוקתו ויגיעתו כל חייו לבנות בית ישראל ועבור זה עבד בבית לבן עשרים שנה, וכל הצער שסבל מעשו היה רק עבור שיזכה בברכות אברהם ובארץ ישראל ובקרבות והכל תלוי במנין הזה. ועכשיו כשראה שנטרף יוסף והיה סבור שנחסר לו המנין הרי נתקלקל כל מה שיגיע כל חייו, וע"כ התאבל עליו כל הכ"ב שנים, וע"כ אמר כי ארד אל בני אבל שאולה כי בזה נתקלקל כל שעשה בחייו. רק אכתי יקשה דמה כל הצער הזה דנהי דהאמהות כבר עמדו מלדת ולא היה ראוי לילד עוד בן מ"מ היה לו לישא אשה אחרת ואפשר עוד יוליד בן אחר תחת יוסף ויתוקן הכל כבתחלה. רק דלא היה יכול לעשות כן מפני השבועה שהשביעו לבן אם תקח נשים על בנותי וכל זמן שהיה אחת מהאמהות קיימת לא היה יכול לישא אשה אחרת. שוב מצאתי בילקוט פרשה זו (קמג) וז"ל אמר יעקב הרי נפרצה ברית השבטים כמה יגיעות יגעתי להעמיד י"ב שבטים י"ב מזלות י"ב שעות ביום י"ב שעות בלילה י"ב חדשים י"ב אבנים באפוד הרי נפרצה ברית השבטים ולא רצה יעקב לישא אשה ולהוליד בן מפני שבועתו של לבן אם תקח נשים כו', הרי מבואר להדיא ככל דבריננו. ועכ"פ הרי סבל צער הרבה שנים ולא רצה להתיר לו השבועה שהיה ירא שיהיה חילול השם ללבן. וכשנתבונן על זה הוא נסיון גדול אפשר גדול כהנסיון של עקידה, שהיה סבור שאבד כל הבטחותיו וכל יגיעותיו, נצטער בזה כ"ב שנים ולא רצה להתיר הנדר וסבל כל כך הרבה עבור זה, וזהו שהזכירו הסנהדרין אז זכותו של יעקב דלבש שק: